

Beszámolók □ Szemlék □ Referátumok

Felhasználók oktatása a könyvtárakban

Nancy Fjällbrant and
Ian Malley

FJÄLLBRANT, N.—MALLEY, I.: *User education in libraries.* — 2nd. rev. ed. London: Clive Bingley, 1984. 251 p.

Nancy Fjällbrant és Ian Malley könyvének 1978. évi első kiadása óta a különböző könyvtártípusokban tovább növekedett az érdeklődés a felhasználók oktatása iránt. Az új kiadás kiegészült az iskolai és a közművelődési könyvtárak ilyen jellegű tevékenységét tárgyaló fejezettel, s foglalkozik az oktatásban való koordinációval és kooperációval is, amelyek

szükségességét nemzeti és nemzetközi példákkal támasztja alá. (A könyv bemutatja a felhasználói oktatás jelenlegi helyzetét Angliában, az Egyesült Államokban, a skandináv országokban és Ausztráliában.) Új fejezet foglalkozik az online információkeresés tanításával. Végül a szerzők megvizsgálják az idevágó könyvtári feladatok összehangolását, a pénzforrások kérdését, a szervezési és a személyzeti feltételeket.

Napjainkban a felhasználók oktatásának szükségessége az egész élet folyamán végighúzódnó tanulástól és önképzéstől, a tananyagok interdiszciplináris voltától, az információk tárolásában, kezelésében bekövetkezett sok változástól, a számítógépek térnyeréséből és az online információkeresés megjelenéséből következik. A felhasználók oktatásának folyamatos tevékenységnek kell lennie, amely az iskolai és a közművelődési könyvtárban kezdődik, a felsőoktatási, majd a szakkönyvtárban folytatódik. A jó felhasználói oktatás orientációból és instrukcióból áll, e kettő szükség szerinti kombinációjával. Az orientáció voltaképpen általános bevezetés a könyvtárhasználat technikájába, a szolgáltatások, a szervezet és a berendezések bemutatása, az instrukció pedig egy adott szakterület információforrásainak megismertetése. A könyvtárhasználók számára készülő oktatási programok készítésekor az oktatás általános és speciális céljainak meghatározásából kiindulva meg kell állapítani a tananyag tartalmát, az ütemtervet és a használandó módszereket, eszközöket. A módszerek és eszközök megválasztása függ az oktatási szituációtól, a tananyagtól, a hallgatóktól és az oktatóktól. A felhasználói oktatás leggyakoribb formái az előadás és a könyvtárbevezetés. A nyomtatott könyvek, szórólapok, feladatgyűjtemények mellett az audiovizuális eszközök, a filmek, a videofilmek, a hangos diasorozatok és a hangszalagok játszanak fontos szerepet a felhasználói oktatásban. A könyvtár használatának megkönnyítésében hatásos eszközök a tájékoztató jelek, rajzok. A felhasználói oktatás mindmáig egyik legjobb formája az egyéni felvilágosítás a tájékoztató részlegnél.

Egyre nagyobb súlyt kap az online információkeresés oktatása, amelyet kezdetben a közvetítőknek, napjainkban inkább a végfelhasználóknak szerveznek. Az orientáció keretében a felhasználó értesül az online információkeresés lehetőségéről, az igénybe vehető adatbázisokról (mit, hol, hogyan lehet használni?). Az instrukció során a felhasználót megtanítják, hogyan kell véghezvinni egy online keresést. Az online használat oktatásának módszerei között előadások, szemináriumok, bemutatók, különféle audiovizuális eszközök szerepelnek, de forgalomban vannak oktató programcsomagok is. Az élő rendszereken keresztül oktatást szolgálják az adatbázis-szolgáltató központok oktatófájljai. Az oktatási módszert nemcsak a hatékonyság, hanem a költségek is befolyásolják, ezért hasznosak azok a módszerek, amelyek nem az adatbázisok közvetlen igénybevételén alapulnak.

A felhasználói oktatás eredményességét azon lehet lemérni, mennyiben valósultak meg az előzetesen kitűzött célok. A kiértékelés nyomán módosítani lehet a programokat, változtatni a módszereket. Az értékelés módszerei a kísérleti és ellenőrző csoportok teljesítményeinek összehasonlítása, kérdőívek alkalmazása, interjúk lefolytatása. A felhasználók oktatásán belül az eredményesség értékelésével eddig még keveset foglalkoztak.

A közművelődési könyvtárakban is nagy a jelentősége a felhasználók oktatásának, különösen az iskolás korosztályok körében. Előnyös, ha az iskolák és a könyvtárak kapcsolatban állnak egymással, mert az elérendő cél az, hogy a tantervek és a könyvtárakban folyó felhasználói oktatás egymással összehangolt legyen. A felnőtt korosztályok könyvtári oktatásában különbségek mutatkoznak a kelet-európai és a nyugati országok között. Változatos eszközökkel lehet népszerűsíteni a közművelődési könyvtárakat: tömegtájékoztató eszközök, plakátok, szórólapok, pólóingek, reklámtáskák stb. Az iskolában folyó felhasználói oktatás annál sikeresebb, minél korábban kezdődik; a könyvtárhasználatból kiindulva kell fokozatosan kialakítani az információ kezelésének készségét. Itt is nagy szerepet játszik már a számítógép, sok középiskolában mikroszámítógépes információkereső rendszereket mutatnak be.

A felhasználók oktatásával foglalkozó tevékenységet az Egyesült Államokban, Angliában és Ausztráliában laza szervezetek, nemzeti klíringházak hálózatai fogják össze. Ezek gyűjtik, átcsomagolják és

szétosztják a felhasználók oktatásával kapcsolatos információs anyagokat, adatbázisokat hoznak létre, COM-katalógust jelentetnek meg róluk. Tanácsadói szerepet is játszanak, kiértékelik az oktatási anyagokat. A nemzeti hálózatok egymással kapcsolatban állnak, ami kiterjed az információcserére, a kiadványok és az oktatási anyagok cseréjére. Kívánatos, hogy a kooperáció és a koordináció a felhasználók oktatásában is érvényesüljön. A kooperáció itt közös tevékenységet jelent, a koordináció magasabb színvonalú, bonyolultabb tevékenység. A kooperáció és a koordináció különösen egy bizonyos cél érdekében létrejött, azonos oktatási szinteken tevékenykedő csoportoknál sikeres. Az együttműködő csoportokra jellemző, hogy gyakran szétválnak, összeolvadnak, viszonylag rövid életűek. Általában nemzeti szervezetek, a közös célok és a hasonló érdeklődésű személyek éltetik őket. A nemzetközi kooperáció kevés, mindössze néhány szervezet (IATUL, UNESCO, IFLA) tesz lépéseket a felhasználói oktatás nemzetközi összehangolásáért. Az Angliában, az Egyesült Államokban, Skandináviában és az ausztrál felsőoktatási könyvtárakban folyó felhasználói oktatás részletes ismertetése gazdag példatárul szolgálhat a különböző programok, oktatási eszközök, kiértékelési rendszerek, kidolgozott ajánlások, fejlesztési elképzelések iránt érdeklődő olvasónak.

A felhasználói oktatás a könyvtári munka új oldala, amely azonban szorosan összefügg a hagyományos tevékenységekkel. Kibontakozása az anyagi forrásoktól és a személyzeti ellátottságtól is függ. Az anyagi források egyik körét az erre a célra létesített alapítványok, ösztöndíjak jelenthetik. A személyzet lelkesedése, az oktatómunka szeretete azonban a siker lényeges feltétele. A könyvtárosképző intézményekben egyre több helyen vezetik be a felhasználók oktatásával foglalkozó ismereteket. A felhasználók oktatása szorosan összefügg a könyvtári tevékenység hatékonyságával, amely az állomány minőségével, a használat mennyiségével és a szolgáltatott információk értékével mérhető.

A témakör minden részletére kiterjedő, konkrét példák sorát felvonultató könyv valamennyi fejezetét bőséges irodalomjegyzék egészíti ki.

Dömötör Lajosné
(VVEKK)